

Marcin Grygiel
Rzeszów

Semantyczna kategoria ‘wyrażania zgody’ w języku serbskim i rosyjskim

1. Wyrażanie zgody zachodzi w procesie komunikowania się rozmówców, czyli na tak zwanym poziomie interakcyjnym, dlatego też najczęściej opisywane jest jako akt mowy. Na przykład w klasyfikacji J. Searle’a, który rozwinął teorię aktów mowy noszącą początkowo nazwę teorii illokucji, nadaną jej przez J. L. Austina, wyrażanie zgody jest typem asercji przedstawiającej szeroko pojęte sądy dotyczące wiedzy, do których należą również przeczenie, wątpienie i wyrażanie podziwu. Z kolei A. Awdiejew (2004) definiuje akt mowy jako najmniejszą jednostkę komunikacyjną zawierającą jedną intencję nadrzędną. W typologii Awdiejewa wyrażanie zgody utożsamiane jest z potwierdzeniem, a więc aktem informacyjno-weryfikacyjnym w rodzaju ‘Potwierdzam, że P, po to byś wiedział, że zgadzam się z twoim sądem, że P’.

W niniejszym artykule ‘wyrażanie zgody’ rozumiane jest jako typ afirmacji, którą utożsamiam nie z aktem mowy, ale szeroką kategorią semantyczną realizowaną formalnie za pomocą środków leksykalnych, syntaktycznych i pragmatycznych. Takie rozumienie afirmacji wydaje się być zgodne z definicją kategorii semantycznej podanej przez P. Pipera (Пипер 2005a: 576) i jego opisem afirmacji jako potwierdzenia będącego semantyczno-pragmatyczną treścią wyrażenia predykatywnego (Пипер 2009: 503).

Przeglądu sposobów ‘wyrażania zgody’ będę dokonywać w opisie porównawczym, przeprowadzając serbsko-rosyjską analizę semantyczno-konfrontatywną z językiem polskim w roli swoistego *tertium comparationis*. Oczywiście rozmiar niniejszej publikacji pozwoli mi zaledwie na wypunktowanie najważniejszych obszarów. Zestawienie autentycznego materiału faktograficznego pochodzącego z serbskich i rosyjskich korpusów językowych może w wyniku dokładniejszych

badań doprowadzić do sformułowania precyzyjnych i pełniejszych wniosków teoretycznych dotyczących struktur i zasad funkcjonowania afirmacji w języku serbskim i rosyjskim. W niniejszej publikacji posłużyłem się jedynie najbardziej typowymi przykładami użycia wykładników ‘zgody’, które dobrze ilustrują znaczenia omawianych jednostek leksykalnych i wybranych konstrukcji.

2. Wyrażanie zgody jako potwierdzenie prawdziwości lub zgodności. Wyrażanie zgody może przybrać znaczenie potwierdzenia w odpowiedzi na pytanie ogólne, a więc takie, które wymaga repliki o binarnej strukturze wyrażającej się w dwuwartościowej opozycji *tak/nie*. Jest to najbardziej ogólne i zarazem prymarne rozumienie afirmacji, które może być utożsamiane z twierdzeniem i w języku angielskim określane jest jako tzw. *yes-saying*, czyli potakiwanie. Również P. Piper definiuje zgodę (сагласност) jako potwierdzenie, uważając, że „сагласност или потврдност (= афирмација) представља једну од могућих реплика у одговору на опште питање (напр., *Вы сербка? – Да*)” (Пипер 2005b: 299).

Na tym najwyższym i zarazem najbardziej ogólnym poziomie opisu analizowane języki wykazują pełną ekwiwalencję, posługując się partykułą twierdzącą *da*. Charakterystyczne w funkcji potakiwania serbskie i rosyjskie *da* było pierwotnie przysłówkiem zaimkowym od praindoeuropejskiego rdzenia zaimkowego **do-* (por. staropruskie *din, dien* to bierniki liczby pojedynczej ‘jego, ją’), zachowanym też w serbskim i rosyjskim przyimku *do*. Prasłowiańskie **da* znaczyło pierwotnie ‘tak’, a wtórnie funkcjonowało jako spójnik ‘i’ oraz typowy dla języków południowosłowiańskich spójnik zdań podrzędnych *da* (Sławski 1953, t. 1, z. 2: 135).

Chociaż partykuła twierdząca *da* jest zarówno w języku serbskim, jak i rosyjskim najbardziej rozpowszechnionym sposobem wyrażania ‘potwierdzenia’, to w języku serbskim w roli partykuły twierdzącej mogą występować również wszystkie formy długie czasowników posiłkowych *bitи* i *xтemи* w czasie teraźniejszym, jeśli użyte zostały w pytaniu:

Да ли Вам је породица велика? – Јесте.
У вас велика семья? – Да.

Да ли сте ожењени? – Јесам.
Вы женаты? – Да.

Јеси ли већ био у Београду? – Јесам.
Ты уже был в Белграде? – Да.

Мора да сте странци? – Јесмо.
Должно быть, вы иностранцы? – Да.

Мислиш да ќе он данас добити моје писмо? — Хоће.
Думаеш, что он сегодня получит мое письмо? — Да.

W języku rosyjskim w funkcji partykuły twierdzącej, na podobnych zasadach jak w języku serbskim czasowniki posiłkowe, mogą być wykorzystane tylko formy czasownika *быть* (*Ты будешь слушать меня? — Буду*). Dodatkowo możliwa jest reduplikacja głównego czasownika użytego w pytaniu, co również jest wykorzystywane w języku serbskim, ale rzadziej niż w rosyjskim.

W przytoczonych powyżej przykładach wyrażanie 'zgody' utożsamione jest z 'potwierdzeniem prawdziwości/rzeczywistości', a więc mamy tu do czynienia z asercją, ale tylko jej pozytywną odmianą. Asercja jest terminem przejętym z logiki i często wykorzystywanym w językoznawstwie do opisywania typu modalności, gdzie mówiący wyraża swój stosunek do treści propozycji (struktury predykatowo-argumentowej) lub sytuacji, o której orzeka, że jest prawdziwa¹. W porównaniu z afirmacją, która zawsze przyjmuje wartość pozytywną, asercja może być wyrażana w języku zarówno za pomocą zdań twierdzących, jak i przeczących. Istotne jest tylko to, żeby opisywany stan rzeczy był zgodny ze stanem faktycznym.

Jeszcze inną podgrupę stanowi klasa semantyczna wyrażania 'zgody rozumianej jako zgodności współmówców'. Tak samo jak w przypadku 'potwierdzenia prawdziwości' również tutaj mamy do czynienia ze zbieżnością sądów, ale różne jest kryterium oceny. Wyrażając 'zgodę jako potwierdzenie prawdziwości', mówiący dokonuje pozytywnej weryfikacji wygłaszanego przez współmówcę sądu względem niezależnego zarówno od mówiącego, jak i współmówcy obiektywnego kryterium prawdziwości. Natomiast w sytuacji, gdzie wyrażana jest 'zgodność współmówców', mówiący stwierdza, że jego osąd jest zgodny z opinią wygłoszoną przez współmówcę:

Роман је интересантан по концепцији. — Имаш право.
Роман интересный по замыслу. — Ты прав.

Zarówno język serbski, jak i rosyjski dysponują szerokim repertuarem wyrażen potwierdzających zgodność wypowiedzianych sądów z prawdą lub zgodność ocen w wypowiedziach mówiącego i jego współmówcy. W języku serbskim w takiej roli najczęściej używane jest wyrażenie *тако је*, ale również: *истина*, *заиста*, *тачно*, *и ја тако сматрам*, *и ја сам истог мишљења*, *апсолутно*, *слажем се*, *потпуно се слажем*, *ја сам сагласан*, *потпуно*, *наравно*, *наравно да јесте*, *свакако*, *дакако*, *дабومه*, *бесумње*, *ван сваке сумње*, *несумњиво*, *како да не*, *разуме се*, *правилно*, *то је то*, *у праву сте/си*, *имаш право*, *јасно*

¹ Propozycję jako strukturę predykatowo-argumentową omawia R. Grzegorzczukowa (1990).

je, стварно. Odpowiedniki rosyjskie tych wyrażeń to przede wszystkim *правда*, ale także: *так, так точно, именно так, и я так считаю, и я такого же мнения, абсолютно, я согласен, полностью согласен, полностью, конечно, верно, совершенно верно, естественно, без сомнения, несомненно, вне всякого сомнения, разумеется, понятно, правильно, вы правы, ясно, действительно.* Oto wybrane ilustracje ich użycia:

Они се познају? — Свакако.

Они знакоми? — Совершенно верно.

Значи, ви сте се јуче с ним срели, је ли тако? — Тако је.

Значит, вы встретились вчера с ним, не так ли? — Так.

Он је то урадио чак врло успешно, да ли се слажете? — Слажем се.

Он сделал это даже очень успешно, вы согласны? — Я согласен.

Język serbski i rosyjski wykazują wiele wzajemnych podobieństw. Jest to spowodowane zarówno faktem, że obydwa języki wywodzą się z tego samego pnia — języka prasłowiańskiego i należą do jednej rodziny języków słowiańskich, jak i tym, że na proces formowania literackiego języka rosyjskiego miał wpływ jeden z języków południowosłowiańskich — język staro-cerkiewno-słowiański, pod wieloma względami podobny do serbskiego, a później rosyjski język literacki oddziaływał na kształtowanie się standardu języka serbskiego (Грыгель 2009).

Niemniej jednak między językiem serbskim a rosyjskim istnieje wiele różnic. Jedną z nich jest zajęcie krańcowo różnych pozycji w obrębie rodziny języków słowiańskich pod względem użycia form osobowych czasowników *бити/быть* w czasie teraźniejszym. W języku serbskim czasownik *бити* wykształcił w czasie teraźniejszym aż trzy paradygmaty koniugacyjne, a jego użycie jest bardzo rozpowszechnione, między innymi umożliwia sygnalizowanie afirmacji lub jej intensyfikację (Grygiel 2010). Nie powinno więc dziwić wzmocnienie konstrukcji wyrażających zgodę dodatkowo formą krótką niedokonaną 3. os. 1. poj. *je*, np.: *тако је, јасно је, добро је, истина је*. Forma długa 3. os. 1. poj. czasownika *бити* — *јесте* — wykazuje jeszcze szersze użycie w funkcji wykładnika afirmacji. Może wystąpić w odpowiedzi na pytania z orzeczeniem w każdej osobie i czasie, stając się synonimem partykuły twierdzącej *да*:

Да, да, јесте, у праву си.

Јесте, болесник сам.

W języku rosyjskim czasownik *быть* zatracił w czasie teraźniejszym wszystkie formy osobowe poza 3. os. l. poj. *есть*, której użycie jest bardzo ograniczone. Niemniej jednak możliwość występowania tej formy w konstrukcjach egzystencjalnych (zarówno w liczbie pojedynczej, jak i mnogiej) i brak możliwości jej zanegowania przy użyciu negatora, tak jak w wypadku innych czasowników (*говорю — не говорю*), świadczy, że jest ona nierozdzielnie związana z kategorią 'afirmacji'. O fakcie tym przekonuje również to, że rosyjskie *есть* wyspecjalizowało się w wyrażaniu 'potwierdzenia', np. w odpowiedziach udzielanych przez żołnierzy na wydawane komendy: *Есть!* 'tak jest!' lub w zwrocie *так и есть* 'rzeczywiście'.

Na uwagę zasługuje też częste użycie *так/мак* w językach słowiańskich w funkcji wykładnika afirmacji. W języku polskim, białoruskim i ukraińskim wyraz *tak/мак* w największym stopniu wyspecjalizował się w wyrażaniu 'potwierdzenia' i pełni rolę podstawowej partykuły twierdzącej. Polskie *tak* — występujące w dobie staropolskiej od XIV stulecia w formie *tako* (por. współczesne *jako tako*) — jest przysłówkiem powstałym od *taki* i było używane w funkcji potwierdzenia od XV wieku (Boryś 2005: 625–626). Chociaż leksem *так* należy do grupy słów o zasięgu ogólnosłowiańskim, nie zawsze nadawane mu jest znaczenie wyrażenia 'zgody', np. w języku czeskim oznacza 'tak; więc', w rosyjskim 'tak, w ten sposób', np.: *делать так, как нужно, сегодня так холодно, мы так устали*. Podobnie jest w języku serbskim, gdzie *тако* oznacza 'tak, w ten sposób', ale również może sygnalizować zrozumienie jakiejś informacji, np.: *Тако! Већ сте ту* (Николић 2007).

3. Wyrażanie zgody jako aprobata. Wyrażanie 'zgody' może przybrać bardziej entuzjastyczną postać niż tylko proste 'potwierdzenie zgody'. W przypadku kategorii 'aprobaty' mamy do czynienia z większym zaangażowaniem emocjonalnym mówiącego, co znajduje przełożenie w intensyfikowaniu środków leksykalno-grammatycznych. W odróżnieniu od potwierdzenia zgodności za pomocą aprobaty mówiący nie tylko wyraża 'zgodę' rozumianą jako 'zgodność z prawdą', ale również prezentuje swój pozytywny sąd na jej temat, odwołując się często do wyrażen wartościujących.

Istnieją dwie podstawowe grupy należące do semantycznej klasy 'aprobaty' rozumianej jako 'zgoda' — 'akt wolitywny' i 'przyzwolenie'. Jeśli 'zgoda' przybiera formę 'aktu wolitywnego', wówczas wypowiedź mówiącego nakierowana jest na niego samego lub na grupę osób, w której skład wchodzi. Jeśli 'zgoda' dotyczy 'przyzwolenia', to 'aprobata' wyrażona przez mówiącego dotyczy jego współmówcy. Zarówno w jednej, jak i drugiej sytuacji 'zgoda' odnosi się do czynności, która będzie miała miejsce w przyszłości, a więc kategorie te określają stosunek względem pewnego potencjalnego działania. Podczas gdy 'akt

wolitywny’ reprezentowany jest w języku przez typ modalności, której archetypem jest predykat *xmetu/xometь*, to ‘przyzwolenie’ reprezentuje modalny predykat możliwości *moћu/moчь*.

3.1. Zgoda jako akt wolitywny. Akt wolitywny, jak zauważa W. Kryzia (2005: 24), to akt woli, z którym nierozdzielnie wiąże się bardziej lub mniej uświadomiony motyw, zamiar i decyzja o działaniu. W języku serbskim tę kategorię modalną najpełniej reprezentuje czasownik *xmetu*. Ma on o wiele szersze zastosowanie w języku niż jego rosyjski odpowiednik *xometь*. Można stwierdzić, że serbski czasownik *xmetu* charakteryzuje się większym stopniem gramatyzacji, gdyż w przeciwieństwie do swojego rosyjskiego odpowiednika posiada w czasie teraźniejszym dwa warianty — formę długą (ortotoniczną) i krótką (nieortotoniczną) — o zróżnicowanych zakresach semantycznych, a także pełni funkcję czasownika posiłkowego i służy do tworzenia czasu przyszłego złożonego. Skutkiem tego, w języku serbskim pełne formy osobowe czasownika *xmetu* znacznie częściej pojawiają się w funkcji wyrażania ‘zgody’ jako eliptyczne repliki niż w języku rosyjskim, gdzie wyrażanie ‘zgody’ za pomocą osobowych form *xometь* funkcjonuje na ogólnych zasadach reduplikacji dowolnego predykatu użytego w pytaniu:

Да ли хоћеш да гледаш сутра са мном тај филм? — Хоћу.
Хочешь смотреть завтра со мной этот фильм? — Хочу.

Хоћете ли да ми бушите зуб? — Хоћу.
Вы будете мне сверлить зуб? — Буду.

Ово ћеш однети на хемијско чишћење. — Хоћу.
Это отнесешь в химчистку. — Хорошо.

Jak pokazują powyższe przykłady, w języku serbskim ‘zgoda’ wyrażana jest za pomocą form czasownika *xmetu* nie tylko, gdy oznacza on ‘chęć/ochotę’, ale również obietnicę wykonania danej czynności w przyszłości. Ten sam czasownik może wystąpić w funkcji wykładnika ‘aktu wolitywnego’ w reakcji na wypowiedź współ rozmówcy, w której nie wystąpiła żadna forma czasownika *xmetu*, jeśli ma ona charakter imperatywny lub wyraża prośbę:

Потрудите се да ово урадите за мене! — Хоћу.
Постарайтесь это сделать для меня! — Хорошо.

Да ли бисте могли да му поручите ово писмо? — Хоћу.
Не могли бы Вы ему передать это письмо? — Хорошо.

Tryb imperatywny jest formą językowego wyrażania przejawów woli mówiącego, skłaniającą odbiorcę komunikatu do określonej czynności. Jest więc bezpośrednią realizacją funkcji języka, która polega na oddziaływaniu na zachowanie odbiorcy za pomocą wyrażen językowych, np., kiedy nadawca każe odbiorcy coś zrobić (Bobran 1996: 104). Poza zgramatyzowanymi wykładnikami 'zgody' takimi jak zilustrowane wyżej czasowniki posiłkowe i leksykalnym wykładnikiem 'zgody' o najbardziej uniwersalnym charakterze — *добро / хорошо*² — pozytywną reakcję na nakazy, rozkazy, życzenia, żądania mogą być sygnalizowane następująco:

Донесите ми још једну кафу! — Одмах! Сместа! Стиже! Молим лепо! Изволите! Добро! Важи! У реду! Нема проблема! Никакав проблем! Како Ви желите!

Принесите мне еше одну чашку кофе! — Пожалуйста! Хорошо! Нет проблем! Как хотите!

Najszersza paleta wykładników 'zgody' — najczęściej dodatkowo nacechowanych ekspresywnie — pojawia się w wypowiedziach wyrażających akceptację przedstawionych sugestii lub propozycji działania:

Можда да одемо у биоскоп? — Сјајно! Одлично! Дивно! Божанствено! Изванредно! Изврсно! Фантастично! Одобравам! Лена идеја! Што је лепо! Зашто да не?, Мени се то допада! То би било фино! Врло радо! Договорено! Важи! Са задовољством прихваћам Ваи позив!

Может быть, сходим в кино? — Прекрасно! Отлично! Чудесно! Замечательно! Фантастика! Одобряю! Хорошая идея! Как красиво! А почему бы и нет? Это было бы прекрасно! С большим удовольствием! Договорились! Охотно принимаю Ваше приглашение!

Należy zauważyć, że przytoczone wykładniki 'zgody' nie są w żadnym wypadku w pełni synonimiczne względem siebie, gdyż wyraźnie różni je rejestr stylistyczny, do którego należą. Niektóre z nich — z zasady te o najkrótszych formach — mają charakter potoczny lub są typowe dla języka młodzieżowego. Najdłuższe z nich są jednocześnie najbardziej formalnymi sposobami wyrażenia zgody i stanowią pewne otwarte schematy konstrukcyjne, które charakteryzują się wielością wariantów kombinatorycznych.

W podanych przykładach pominięte zostały bardzo kolokwialne wyrażenia należące do slangu młodzieżowego, gdyż z reguły mają one charakter efemeryczny lub są internacjonalizmami np.: *Сунеп! Кул! Окей! Аха!* Prawdą jest również to,

² W artykule dokonuję przeglądu wykładników 'zgody' w perspektywie onomazjologicznej. Semazjologiczne spojrzenie na m.in. leksem *хорошо* prezentuje A. Cz a p i g a (2010).

że slang młodzieżowy w znacznie większym stopniu obfituje w wyrażenia o negatywnym zabarwieniu, a wyrazy afirmatywne wyrażające zgodę często są tworzone w procesie amelioracji i odwrócenia znaczeń — np.: *Мрак! Очажно! Крваво! Ужасно! Страшно! Страховито! Стравично!* — co jest typową cechą każdego kryptolektu (Grygiel, Kleparski 2007).

3.2. Zgoda jako przyzwolenie. Wyrażenie ‘zgody’ może przybrać postać ‘przyzwolenia’ — permissywności, które najczęściej realizowane jest za pomocą osobowych form czasowników *моћи/мочь* i *смети/сметь*. Czasowniki *смети/сметь* występują z reguły tylko w pytaniach i przeczeniach, trudno więc uznać je za afirmatywne wykładniki ‘zgody’. Pewną ułomność wykazuje również rosyjski czasownik *мочь*, który nie posiada analogicznych do serbskich form czasu przyszłego, a odpowiadające im znaczenie występują w postaci dokonanego czasownika *смоць* — np. *я смогу*. W języku rosyjskim, w odróżnieniu od serbskiego, przyzwolenie może być także wyrażane w formie zgramatykalizowanych leksemów afirmatywnych, tzw. predykatywów modalnych takich jak *можно* i *возможно*, których negatywnymi korelatami są *нельзя* i *невозможно*.

Да ли могу да уђем? — **Можеш.**

Я могу войти?/ Можно мне войти? — **Можешь/ Можно.**

Може ли да се уђе? — **Може.**

Можно войти? — **Можно.**

W języku serbskim znacznym stopniem gramatykalizacji odznacza się, pojawiający się w funkcji wykładnika przyzwolenia, leksem *слободно*, który nie posiada w równym stopniu wyspecjalizowanego pod względem semantycznym odpowiednika w języku rosyjskim:

Могу ли да користим вашу кухињу? — **Слободно.**

Я могу пользоваться вашей кухней? — **Конечно.**

Również w przypadku semantycznej klasy ‘wyrażania zgody jako przyzwolenia’ istnieje cały szereg leksemów i konstrukcji, które funkcjonują jako jej wykładniki w języku serbskim i rosyjskim. Oto wybrany przykład:

Могу ли да пушим овде? — **Изволите. Немам ништа против. Нећу бити против. Дозвољавам.**

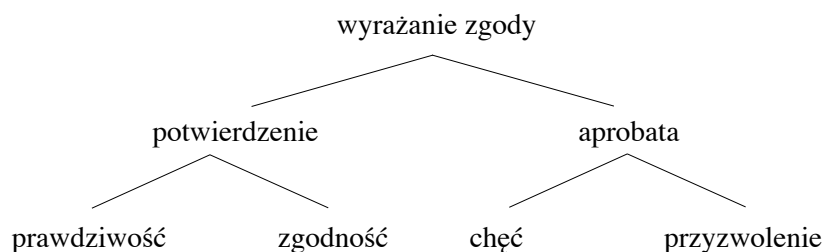
Можно мне курить здесь? — **Пожалуйста. Я не против. Я не буду против. Разрешаю.**

W wyniku zmiany znaczenia serbski czasownik *moћu* w 3.os. 1. poj. czasu teraźniejszego – *moже* – używany jest również do wyrażania zgody w przypadku akceptacji składanych przez współrozmówcę propozycji, bardzo często w kontekście częstowania jedzeniem lub piciem. W tym przypadku *moже* jest wykładnikiem 'zgody', który określa 'akt wolitywny', a nie 'przyzwolenie'. Mówiący przyjmuje ofertę współrozmówcy, co jednocześnie wiąże się z podjęciem decyzji o działaniu. Oznacza to, że zgramatyzalizowana forma czasownika *moћu* w funkcji wykładnika 'zgody' przesunięta zostaje do klasy semantycznej opisanej powyżej jako 'akt wolitywny':

Хоћеш ли и ти кафу? – *Може.*
Можда још мало шећера? – *Може.*

W języku serbskim wyrażenie 'przyzwolenia' może być wzmocnione za pomocą intensyfikatorów takich jak *само* i *слободно*, np.: *само изволите, само ми реци, слободно можеш да ућеш.*

4. Podsumowanie. Z zaprezentowanego przeglądu wykładników semantycznej kategorii 'wyrażania zgody' w języku serbskim i rosyjskim wyłania się następująca jej struktura:

Analiza dotyczyła wykładników 'wyrażania zgody' występujących w ściśle określonej sytuacji komunikacyjnej, gdzie 'zgoda' jest reakcją na wypowiedź współrozmówcy, a jej forma jest maksymalnie ograniczona. Wyodrębnione zostały dwie podstawowe klasy semantyczne, które odpowiadają rodzajom modalności: potwierdzenie/modalność epistemiczna i aprobata/modalność deontyczna. Różnica między 'potwierdzeniem' a 'aprobata' polega na tym, że 'potwierdzenie' dotyczy sądów a 'aprobata' działania. W obrębie klasy semantycznej 'potwierdzenie' dokonano podziału na 'potwierdzenie prawdziwości' odpowiadające asercji i 'potwierdzenie zgodności sądów wygłaszanych przez rozmówców'. Z kolei klasę semantyczną 'wyrażanie zgody jako aprobata' podzielono na 'akt wolitywny'

i ‘permissywność’. Taka klasyfikacja odwzorowuje podstawowe odmiany modalności, ale jednocześnie pokrywa się z podziałem na role pełnione w akcie komunikacyjnym przez jej uczestników. Wyrażanie ‘chęci’ jest jednoznaczne z promesą działania po stronie wygłaszającego ‘zgodę’, natomiast ‘przyzwolenie’ dotyczy działania deklarowanego przez współmówcę.

Przyjęta w analizie teza, iż semantyczna kategoria ‘wyrażania zgody’ wchodzi w skład leksykalno-gramatyczno-pragmatycznej makrokategorii ‘afirmacja’, pociąga za sobą również szereg ograniczeń. Jedną z takich restrykcji jest zawężenie badanych wykładników tylko do tych, które mają znaczenie twierdzące, i jednocześnie pominięcie wyrażania ‘zgody’ za pomocą negacji. Nie oznacza to automatycznego wykluczenia wykładników zawierających negator lub inny element przeczący, jak np. *како да не, нема проблема/нет проблем*, gdyż, tak jak w tym wypadku, mogą one mieć wyraźnie twierdzący charakter. W analizie pominięto natomiast wyrażanie zgodności za pomocą zdań o negatywnej strukturze i negatywnym znaczeniu, np.:

Нисте још пробали сир? — Нисам.
Ты еще не пробовал сыр? — Не пробовал.

Немој да заборавиш на шећер! — Нећу.
Не забудь о сахаре! — Не забуду.

Umieszczone w powyższym kontekście wypowiedzi zawierające elementy negacji takie jak *нисам/нећу/не* są przeczeniami, które tylko w takich warunkach — przeczeniem potwierdzona jest wypowiedź przecząca — mogą wyrażać ‘zgodę’. Poza kontekstem trudno je jednak uznać za wykładniki ‘zgody’, mamy tu raczej do czynienia ze ‘zgodnością negacji’, która w żadnym wypadku nie ma afirmatywnego charakteru. Jeszcze innym wykluczonym z analizy typem ‘wyrażania zgody’ jest ‘zgodność osoby’, realizowana w języku serbskim i rosyjskim za pomocą wyrażen takich jak *и ја (такође) / и ја (тоже)*. Podobnie jak w przypadku ‘zgodności negacji’, ‘zgodność osoby’ oznacza potwierdzenie zgodności wybranej cechy formalnej — przeczenia lub osoby — między wypowiedziami współmówców i ma dużo szersze zastosowanie niż tylko ograniczona do sądów i działań semantyczna kategoria ‘wyrażania zgody’ — może na przykład dotyczyć umiejętności, upodobań, stanów emocjonalnych itd.

Analiza językowych wykładników semantycznej kategorii ‘wyrażania zgody’, będącej częścią makrokategorii ‘afirmacja’, dokonana została w perspektywie onomazjologicznej. Oznacza to, że podane wykładniki stanowiły ilustrację wydzielonych klas semantycznych. Alternatywnym kierunkiem analizy semantycznej jest podejście semazjologiczne, gdzie większość z wymienionych wykładni-

ków może zostać przypisanych do więcej niż tylko jednej klasy semantycznej, por. tabela 1.

Tabela 1. Funkcje wybranych wykładników 'zgody' w języku serbskim i rosyjskim

wykładnik serbski	wykładnik rosyjski	prawdziwość	zgodność	chęć	przyzwolenie
<i>да/ jeste</i>	<i>да</i>	x	x	x	x
<i>тако је/ тачно</i>	<i>так/точно</i>	x	x		
<i>истина/заиста</i>	<i>правда</i>	x			
<i>у праву си/ имаш право</i>	<i>ты прав</i>		x		
<i>слажем се</i>	<i>я согласен</i>		x		x
<i>добро / у реду/ важи</i>	<i>хорошо</i>			x	x
<i>наравно</i>	<i>конечно</i>	x	x	x	x
<i>може</i>				x	x
	<i>можно</i>				x
<i>слободно</i>					x
<i>врло радо</i>	<i>с удовольствием</i>			x	

Powyższa tabela wymaga przynajmniej kilku komentarzy. Chociaż w tabeli serbski wykładnik *наравно* został zrównany z rosyjskim *конечно*, to serbski wykładnik ma węższe zastosowanie, gdyż w języku serbskim w funkcji 'aprobaty' zamiast *наравно* bardzo często używany jest wykładnik *заиста да не*, a w funkcji 'potwierdzenia' razem z *наравно* występuje *свакако* i *како да не*. Także wykładniki *слободно* i *можно*, pomimo zaliczenia do tej samej klasy semantycznej, nie zostały uznane za synonimiczne, gdyż ich zakresy semantyczne są znacząco rozbieżne.

Na uwagę zasługuje fakt, że wykładnik *слажем се / я согласен* odnosi się do dwóch różnych rodzajów modalności — potwierdzenie/modalność epistemiczna i aprobata/modalność deontyczna. Jednak obejmuje on jedynie dokładnie połowę z każdej z wydzielonych klas semantycznych, gdzie wyraża odpowiednio 'zgodność' i 'przyzwolenie'. W tym przypadku wspólnym mianownikiem łączącym te typy modalności jest rola współrozmówców w akcie komunikacyjnym. Zarówno w przypadku 'zgodności', jaki i 'przyzwolenia' mówiący wyraża 'zgodę' w stosunku do postawy — odpowiednio sądu lub działania — współrozmówcy, podczas, gdy pozostałe dwie klasy semantyczne wymagają aktywnego zaangażowania po stronie mówiącego. Bez wątplenia również sytuacyjna/kontekstowa wieloznaczność większości cytowanych wyrażen wykracza poza ramy semantycznej

категории ‘выражения согласия’, на przykład w przypadku inferencyjnych znaczeń ewidencjalnych.

Literatura

- Awdiejew A., 2004, *Gramatyka interakcji werbalnej*, Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Bobran M., 1996, *Semantyka trybu składniowego języka polskiego i rosyjskiego*, Rzeszów: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego.
- Boryś W., 2005, *Słownik etymologiczny języka polskiego*, Kraków: Wydawnictwo Literackie.
- Czapiga A., 2010, *Funkcje pragmatyczne leksemów dobrze, хорошо i all right*, [w:] *Słowo i tekst w opisie porównawczym*, red. Z. Czapiga, A. Czapiga, Rzeszów: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego.
- Grygiel M., 2010, *Kwantyfikacyjne i egzystencjalne wykładniki afirmacji na przykładzie języka serbskiego*, „Slavia Meridionalis”, 10, Warszawa.
- Grygiel M., Kleparski G. A., 2007, *Main Trends in Historical Semantics*, Rzeszów: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego.
- Grzegorzczkowska R., 1990, *Wprowadzenie do semantyki językoznawczej*, Warszawa: PWN.
- Kryzia W., 2005, *Polskie i słoweńskie predykaty modalne o znaczeniu ‘chcieć’, ‘móc’, ‘musieć’, ‘powinien’ na poszerzonym tle słowiańskim*, Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Sławski F., 1953, *Słownik etymologiczny języka polskiego*, t. 1, z. 2, Kraków: Towarzystwo Miłośników Języka Polskiego.
- Грыгель М., 2009, *Роль русского языка в формировании стандарта сербского языка*, [в:] *Коммуникативные аспекты грамматики и текста*, ред. З. Чапига, А. Чапига, Rzeszów: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego.
- Николић М., 2007, *Речник српскога језика*, Нови Сад.
- Пипер П., 2009, *Српски језик. Синтакса*, [у:] Малцјева В., Тополињска З., Букановић М., Питер П., *Јужнословенски језици: граматичке структуре и функције*, ред. П. Пипер, Београд: Београдска књига.
- Пипер П., 2005а, *Семантичке категорије у простој реченици: синтаксичка семантика*, [у:] *Синтакса савременога српског језика. Проста реченица*, ред. М. Ивић, Београд: Београдска књига.
- Пипер П., 2005б, *Грамматика руског језика*, Београд: Завет.

Summary

The semantic category of 'expressing consent' in Serbian and Russian

The purpose of the article is to provide a semantic and comparative analysis of Serbian and Russian markers of 'consent', which form a part of the lexical-syntactic and pragmatic macrocategory of 'affirmation'. All the analyzed markers have been divided into four groups constituting two semantic classes. The structure of the semantic category of 'expressing consent' is argued to comprise the semantic class 'confirmation', made up of 'truthfulness' and 'compliance', as well as 'acceptance'; further divided into 'willingness' and 'permission'. The semantic classes differentiated in this way correspond to types of modality: confirmation/epistemic modality and acceptance/deontic modality. The analysis of language markers of the semantic category of 'expressing consent', making part of the macrocategory 'affirmation', has been carried out in the onomasiological perspective.